

WYNIKI EKONOMICZNE WYBRANYCH POLSKICH GOSPODARSTW MLECZNYCH W LATACH 2006-2009

Agata Wójcik

Katedra Zarządzania Przedsiębiorstwami Zachodniopomorskiego Uniwersytetu
Technologicznego w Szczecinie
Kierownik: prof. dr hab. Michał Świtłyk

Słowa kluczowe: gospodarstwa mleczne, produkcja mleka, koszty, przychody
Key words: dairy farms, milk production, costs, returns

S y n o p s i s. W artykule przedstawiono kształtowanie się cen mleka, całkowitych kosztów produkcji mleka, kosztów bezpośrednich, kosztów pracy i ziemi, kosztów budynków, kosztów kwoty mlecznej oraz pozostałych kosztów w wybranych gospodarstwach polskich. Najważniejszym źródłem przychodów w analizowanych gospodarstwach były przychody ze sprzedaży mleka. Dodatkowym źródłem przychodów była sprzedaż bydła, a także płatności bezpośrednie oraz pozostałe przychody. Artykuł dostarcza także informacji o dochodowości oraz progach rentowności badanych gospodarstw. Do przeprowadzenia badania wykorzystano dane z wybranych gospodarstw polskich specjalizujących się w produkcji mleka zebrane dla Europejskiego Stowarzyszenia Producentów Mleka (*European Dairy Farmers*) w latach 2006-2009.

WSTĘP

Zasadniczą wadą polskich gospodarstw produkujących mleko jest ich struktura. W zdecydowanej większości są to wciąż gospodarstwa małe [Kołoszycz, Mongiało, Świtłyk 2006, s. 5]. W 2008 r. gospodarstwa utrzymujące mniej niż 20 krów stanowiły 95% ogółu gospodarstw prowadzących produkcję mleka. Jednocześnie sytuacja ta umożliwia wykorzystanie pastwisk w chowie krów [Rynek mleka... 2009, s. 4]. Relacje między ponoszonymi kosztami i uzyskiwanymi cenami za produkty wytwarzane na rynek mogą istotnie różnić się w poszczególnych przedsiębiorstwach rolniczych. Różnice tkwić mogą w sposobie organizacji produkcji i miejscu, w którym prowadzona jest działalność rolnicza. Stąd też w gospodarstwach istotne jest określenie poziomu kosztów – ich wpływu na osiągane wyniki oraz efektywność produkcji [Czarnota 2009, s. 72]. W Polsce sytuacja gospodarstw nastawionych na produkcję mleka zależy od wielkości ekonomicznej i związanej z tym skali produkcji mleka. Im większe pod względem ekonomicznym gospodarstwa w Polsce, tym korzystniej wypadają na tle gospodarstw europejskich. Korzystna sytuacja dochodowa gospodarstw produkujących mleko w Polsce spowodowana jest szybkim wzrostem cen mleka po wstąpieniu do Unii Europejskiej oraz relatywnie niskimi kosztami produkcji [Sass 2009, s. 223].

Jednakże w gospodarstwach specjalizujących się w produkcji mleka do 2013 roku spodziewany jest spadek dochodowości. Będzie on spowodowany wzrostem kosztów, którego nie będą w stanie pokryć zmiany cen produktów oraz wzrost płatności bezpośrednich [Wilczyński 2009, s. 89].

Celem opracowania jest przedstawienie wyników ekonomicznych wybranych polskich gospodarstw mlecznych w latach 2006-2009. Badane gospodarstwa należą do Europejskiego Stowarzyszenia Producentów Mleka (ang. *European Dairy Farmers – EDF*), które zrzesza przodujących producentów mleka w Europie, umożliwiając im wymianę doświadczeń i wiedzy. EDF zostało założone w 1990 roku przez vTI (*Johann Heinrich von Thünen Institute – Federal Research Institute for Rural Areas, Forestry and Fisheries*) oraz DLG (*Deutsche Landwirtschafts-Gesellschaft – German Agricultural Society*). Polska jest członkiem w tym stowarzyszeniu od 1999 roku. EDF jest organizacją powołaną przez rolników dla rolników, umożliwiającą im wymianę doświadczeń i wiedzy, a równocześnie jest związkiem współpracujących producentów i przetwórców mleka oraz instytucji związanych z gałęzią produkcji mleka.

OBSZAR I METODYKA BADAŃ

Do przeprowadzenia badania wykorzystano dane z wybranych polskich gospodarstw specjalizujących się w produkcji mleka zebrane dla Europejskiego Stowarzyszenia Producentów Mleka (EDF – *European Dairy Farmers*). Każde z analizowanych gospodarstw uczestniczyło w badaniu EDF w latach 2006-2009. Gospodarstwa reprezentowały następujące grupy pod względem wielkości stada:

- do 20 krów – gospodarstwo PL-77 (18 krów),
- 21-100 krów – gospodarstwo PL-73 (52 krowy),
- 101-500 krów – gospodarstwo PL-53 (239 krów),
- 501-1000 krów – gospodarstwo PL-32 (732 krowy),
- powyżej 1000 krów – gospodarstwo PL-20 (1564 krowy).

Do porównań wykorzystano średnie wszystkich kosztów w analizowanych gospodarstwach. Przy kosztach produkcji mleka uwzględniono metodykę liczenia obowiązującą w Europejskim Stowarzyszeniu Producentów Mleka [Wójcik 2010, s. 68].

Walutą, która posłużyła do porównań cen, był polski złoty (zł). Przeliczono ją według średniego rocznego kursu euro w NBP, odpowiednio: 3,8951 zł/1 euro (2006 r.), 3,7829 zł/1 euro (2007 r.), 3,5166 zł/1 euro (2008 r.), 4,3273 zł/1 euro (2009 r.). Wyniki skalkulowano w przeliczeniu na 100 kg ECM (*Energy Corrected Milk*), tj. mleka o skorygowanej wartości białka 3,3% i tłuszczu 4%.

Każde z badanych gospodarstw utrzymywało wielkość stada krów na zbliżonym poziomie w kolejnych latach (tab. 1.). Wyjątkiem było gospodarstwo PL-32, które w 2009 r. powiększyło swoje stado aż o 216 krów. Jednak nie skutkowało to powiększeniem produkcji, a w roku tak znacznego powiększenia stada gospodarstwo osiągnęło najniższą wydajność mleczną we wszystkich badanych latach (6303 kg ECM). Jednocześnie gospodarstwo to charakteryzowało się najwyższą przeciętną produktywnością ziemi (10393 kg ECM/ha powierzchni paszowej). Największą wydajność uzyskiwało gospodarstwo utrzymujące 52 krowy (PL-73), średnio 8822 kg ECM. Gospodarstwo to posiadało użytki rolne na własność. Znaczne zróżnicowanie gospodarstw odnotowano pod względem produktywności żywienia paszą treściwą. Zdecydowanie wyróżniało się pod tym względem gospodarstwo PL-73, w którym produktywność żywienia paszą treściwą wynosiła średnio 6 kg ECM/kg paszy treściwej.

Tabela 1. Charakterystyka wybranych gospodarstw polskich w latach 2006-2009

Gospo- darstwo	Rok	Liczba krów [szt.]	Produkcja mleka [t ECM]	Wydajność mleczna [kg ECM]	Pow. UR [ha]	Dzierżawa UR [%]	Pow. pasz. [ha]	Produktywność ziemi [kg ECM/ha pow. paszy]	Produktywność żywienia paszą treściwej [kg ECM/kg paszy]
PL-77	2006	17	173,2	8660,0	21,1	31,4	21,1	6429,1	3,7
	2007	16	136,2	7566,3	21,1	12,7	21,1	6448,5	3,2
	2008	18	139,2	8701,5	21,1	12,7	21,1	6592,0	2,7
	2009	20	126,1	7641,3	26,9	12,7	26,9	5969,8	3,2
PL-73	2006	50	466,1	9321,4	90,0	0,0	75,0	5975,3	6,5
	2007	53	478,0	9018,9	90,0	0,0	77,0	6207,8	6,0
	2008	53	423,5	7989,6	90,0	0,0	77,0	5499,4	4,6
	2009	50	447,8	8957,0	90,0	0,0	78,0	5971,3	5,6
PL-53	2006	255	1881,5	8075,1	1021,0	98,2	204,0	10690,3	2,8
	2007	233	1738,6	7462,0	1021,0	97,9	210,0	10287,8	2,7
	2008	233	1899,6	8152,7	1023,0	99,7	169,0	9045,6	2,1
	2009	233	2001,8	7850,3	1018,0	95,2	176,0	9812,9	2,0
PL-32	2006	680	6540,4	7315,8	2240,0	69,9	499,0	12799,1	6,0
	2007	675	5020,2	7404,4	2240,0	69,9	490,0	10080,6	5,0
	2008	678	4951,2	7335,2	2490,0	77,7	498,0	10104,6	4,9
	2009	894	4285,9	6302,7	2490,0	75,1	511,0	8588,9	3,9
PL-20	2006	1565	14320,6	9150,5	3746,2	91,0	2328,7	6149,7	1,9
	2007	1470	10329,3	7026,7	3746,2	92,0	2354,2	4387,6	0,9
	2008	1634	12188,9	7459,5	3745,7	92,0	2354,2	5177,5	2,3
	2009	1588	12131,7	7639,6	3740,6	92,4	2328,7	5209,8	2,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych EDF [Raport 2007, 2008, 2009, 2010].

WYNIKI BADAŃ

Ceny mleka w badanych gospodarstwach były dość zróżnicowane. Można zauważyć załamanie się cen w latach 2008-2009 (tab. 2.). W większości gospodarstw uzyskiwana cena mleka nie pozwoliła na pokrycie całkowitych kosztów produkcji mleka uwzględniających koszty alternatywne. Wyjątkiem były gospodarstwa utrzymujące 18 krów (PL-77) i 52 krowy (PL-73), które pokryły całkowite koszty produkcji mleka odpowiednio w latach: 2007 i 2008 oraz 2006 i 2007. Najniższy przeciętny całkowity koszt wyprodukowania 100 kg ECM poniosło gospodarstwo PL-73 (52 krowy), w którym wyniósł on 93 zł/100 kg ECM. W największym gospodarstwie przeciętne całkowite koszty produkcji mleka były najwyższe i wyniosły 176,5 zł/100 kg ECM.

Największe znaczenie w kosztach całkowitych w badanych gospodarstwach miały koszty bezpośrednie. Najwyższe koszty bezpośrednie poniosło gospodarstwo PL-20 (1564 krowy), przeciętnie 97 zł/100 kg ECM. W 2009 r. koszty te wzrosły prawie dwukrotnie w stosun-

Tabela 2. Poziom kosztów produkcji mleka w wybranych gospodarstwach polskich w latach 2006-2009 w zł na 100 kg ECM

Gospo- darstwo	Rok	Cena mleka	Koszty całkowite	Koszty bezpoś- rednie	Koszty pracy	Koszty budynków	Koszty ziemi	Koszty kwoty mlecznej	Koszty pozostałe
PL-77	2006	114,1	127,8	52,9	50,9	7,8	8,3	3,6	4,3
	2007	126,9	93,0	47,5	33,0	1,8	7,7	2,5	0,5
	2008	111,8	106,0	48,7	41,9	3,4	8,5	2,8	0,8
	2009	108,3	123,3	63,1	41,4	5,4	11,7	0,0	1,8
PL-73	2006	99,3	94,6	31,5	31,6	13,5	12,4	4,0	1,5
	2007	118,6	88,1	35,8	28,6	8,2	10,3	2,7	2,4
	2008	82,8	87,8	33,8	28,3	11,0	9,6	2,6	2,4
	2009	92,6	101,4	38,2	38,5	12,0	10,1	0,0	2,5
PL-53	2006	108	109,8	55,6	33,2	9,0	6,4	3,1	2,5
	2007	123,1	124,1	70,5	35,3	7,0	1,4	2,7	7,2
	2008	115,3	139,2	77,8	37,6	8,8	2,8	2,9	9,3
	2009	101,9	143,2	75,7	37,2	13,3	2,5	0,0	14,5
PL-32	2006	110,8	101,1	42,0	36,7	4,9	5,2	6,5	5,8
	2007	104,1	105,4	38,0	38,5	10,3	4,6	2,2	11,8
	2008	99,8	119,4	45,7	49,1	6,9	6,6	2,3	8,8
	2009	72,7	117,4	58,2	39,1	6,5	4,0	0,0	9,5
PL-20	2006	107,2	137,6	56,3	52,5	13,2	2,8	11,0	1,8
	2007	127,3	181,0	93,2	61,5	13,4	5,0	3,7	4,2
	2008	111,8	203,8	133,0	46,4	12,8	4,7	3,1	3,8
	2009	97,1	183,6	106,4	47,2	19,7	4,1	0,0	6,4

Źródło: jak w tabeli 1.

ku do roku bazowego. Gospodarstwo PL-73 (52 krowy) ponosiło najniższe koszty bezpośrednie, które średnio kształtowały się na poziomie 35 zł/100 kg ECM. Drugim co do wielkości elementem kosztów całkowitych były koszty pracy, których najwyższe i najniższe wartości kształtowały się podobnie jak w przypadku kosztów bezpośrednich – średnio 52 zł/100 kg ECM w gospodarstwie PL-20 i 32 zł/100 kg ECM w gospodarstwie PL-73. Odwrotna sytuacja miała miejsce w przypadku kosztów ziemi. Gospodarstwo PL-73 charakteryzowało się najwyższymi kosztami ziemi, z powodu wysokich kosztów alternatywnych posiadanej ziemi. Gospodarstwo to wraz z gospodarstwem największym pod względem wielkości stada ponosiło również najwyższe koszty budynków. Miał na to wpływ wysoki udział kosztów alternatywnych posiadanych budynków.

Koszty kwoty mlecznej kształtowały się w badanych gospodarstwach na podobnym poziomie. Wyjątkiem było gospodarstwo największe, w którym koszty te były przeciętnie dwukrotnie wyższe ze względu na ich wysoką wartość w 2006 roku (z powodu kary za przekroczenie kwoty mlecznej). Każde z badanych gospodarstw, oprócz gospodarstwa najmniejszego, poniosło karę z tego tytułu w 2006 r., jednak nie na tak wysokim poziomie. Oprócz gospodarstw PL-53 (239 krów) i PL-32 (732 krowy) gospodarstwa ponosiły pozostałe koszty produkcji mleka na zbliżonym poziomie.

Największym co do wielkości elementem kosztów bezpośrednich były koszty pasz własnych i zakupionych (tab. 3.). Największymi przeciętnymi kosztami pasz własnych i zakupionych charakteryzowało się gospodarstwo utrzymujące największe stado, średnio 66 zł/100 kg ECM. W 2008 r. koszty te wzrosły dwukrotnie w stosunku do roku poprzedniego (z 50 do 101 zł/100 kg ECM), na co miał wpływ gwałtowny wzrost kosztów zakupu pasz. Najniższe przeciętne koszty z tytułu zakupu pasz i produkcji pasz własnych poniosły gospodarstwa: PL-73 (52 krowy) i PL-32 (732 krowy), odpowiednio: 26 i 29 zł/100 kg ECM. Gospodarstwo najmniejsze oraz gospodarstwo utrzymujące 52 krowy nie poniosły żadnych kosztów na zakup bydła. Gospodarstwo PL-32 w 2009 r. wydało na zakup bydła aż 18 zł/100 kg ECM. Koszty inseminacji kształtowały się w badanych gospodarstwach na zbliżonym poziomie. Koszty weterynarza i leków również były podobne w badanych gospodarstwach, poza gospodarstwami PL-53 (239 krów) i PL-20 (1564 krowy), w których koszty te kształtowały się na dwa razy wyższym poziomie.

Tabela 3. Koszty bezpośrednie produkcji mleka w wybranych gospodarstwach polskich w latach 2006-2009 w zł na 100 kg ECM

Gospodarstwo	Rok	Zakup zwierząt	Inseminacja	Weterynarz i leki	Pasze własne i z zakupu	Pozostałe koszty bezpośrednie
PL-77	2006	0,0	0,9	3,4	44,1	4,5
	2007	0,0	1,0	4,1	39,0	3,4
	2008	0,0	1,1	4,8	38,0	4,7
	2009	0,0	1,1	2,7	55,8	3,4
PL-73	2006	0,0	1,6	1,6	25,1	3,3
	2007	0,0	1,3	1,7	26,3	6,6
	2008	0,0	2,2	2,0	23,6	6,1
	2009	0,0	1,7	2,4	29,1	5,0
PL-53	2006	0,0	2,0	3,7	41,6	8,3
	2007	5,6	3,1	5,9	43,1	12,8
	2008	8,2	2,8	7,1	45,1	14,7
	2009	7,2	2,5	6,3	46,1	13,5
PL-32	2006	0,0	5,1	4,9	25,8	6,2
	2007	0,0	2,1	2,8	27,3	5,8
	2008	0,1	2,7	2,4	32,9	7,6
	2009	18,4	1,1	4,0	28,9	5,7
PL-20	2006	1,4	0,3	5,5	35,4	13,6
	2007	7,7	3,2	9,3	49,8	23,2
	2008	0,0	3,3	6,5	101,3	21,9
	2009	0,0	2,8	5,9	77,8	19,9

Źródło: jak w tabeli 1.

Zaobserwowano znaczącą różnicę w kosztach pracy (uwzględniających wynagrodzenia, usługi obce oraz koszty nieopłacanej rodzinnej siły roboczej) w badanych gospodarstwach (tab. 4.). W gospodarstwach: PL-77 (18 krów) i PL-73 (52 krowy) średnie koszty wynagrodzeń i usług obcych wyniosły odpowiednio: 6 i 7 zł/100 kg ECM. W trzech kolejnych gospodarstwach, posiadających znacznie większe stado, przeciętne koszty wyniosły

Tabela 4. Koszty pracy oraz wykorzystanie pracy w produkcji mleka w wybranych gospodarstwach polskich w latach 2006-2009

Gospo- darstwo	Rok	Wynagrodzenia i usługi obce [zł/100 kg ECM]	Nieopłacana rodzinna siła robocza [zł/100 kg ECM]	Rodzinna siła robocza [LU]	Praca najemna [LU]	Nakład pracy na krowę [h]	Produktywność pracy [kg ECM/h]
PL-77	2006	14,6	12,8	2,0	1,0	129,1	59,2
	2007	3,6	11,5	2,0	1,0	131,3	66,3
	2008	3,4	12,4	2,0	1,0	116,7	64,9
	2009	2,4	14,6	2,0	1,0	105,0	82,5
PL-73	2006	7,2	2,5	1,5	1,0	70,0	128,0
	2007	5,8	2,7	1,5	1,0	66,0	121,0
	2008	6,9	2,5	1,5	1,0	65,3	138,2
	2009	9,7	3,6	1,5	1,0	64,0	145,6
PL-53	2006	23,6	0,0	0,0	27,0	121,4	64,7
	2007	26,6	0,0	0,0	27,0	95,3	85,6
	2008	26,6	0,0	0,0	27,0	82,1	90,9
	2009	22,8	0,0	0,0	27,0	85,1	94,9
PL-32	2006	18,4	0,0	0,0	82,0	59,3	106,3
	2007	22,4	0,0	0,0	78,0	74,8	98,1
	2008	31,8	0,0	0,0	87,0	105,9	69,9
	2009	27,0	0,0	0,0	88,0	96,0	76,2
PL-20	2006	20,2	0,0	0,0	131,0	65,8	139,2
	2007	29,2	0,0	0,0	120,0	34,3	204,7
	2008	18,4	0,0	0,0	117,0	63,6	117,3
	2009	19,5	0,0	0,0	113,0	57,8	132,1

LU – Labour Unit = 2100 h

Źródło: jak w tabeli 1.

odpowiednio: 25, 25 i 22 zł/100 kg ECM. Odwrotną sytuację zaobserwowano w przypadku kosztów nieopłacanej rodzinnej siły roboczej. W gospodarstwach PL-77 i PL-73 wyniosły one odpowiednio: 13 i 3 zł/100 kg ECM, a w pozostałych gospodarstwach nie zanotowano kosztów alternatywnych pracy. Nakład pracy na krowę malał wraz z powiększaniem się wielkości stada. Najwyższą produktywność zaobserwowano w gospodarstwie największym. Można też zauważyć, że w gospodarstwach: PL-77 (18 krów), PL-73 (52 krowy) i PL-53 (239 krów) produktywność pracy rosła w kolejnych latach.

Najwyższe przeciętne przychody całkowite uzyskiwały gospodarstwa o największej i najmniejszej wielkości stada krów, odpowiednio: 136 i 134 zł/100 kg ECM (tab. 5.). Najważniejszym źródłem przychodów dla badanych gospodarstw były przychody ze sprzedaży mleka, więc załamanie się cen mleka w latach 2007-2008 miało duży wpływ na ich poziom. Średnio najwyższe przychody z tytułu sprzedaży zwierząt uzyskiwały gospodarstwa: PL-77 (18 krów) i PL-32 (732 krowy), odpowiednio: 22 i 20 zł/100 kg ECM, a najniższe przychody – gospodarstwo PL-53 (239 krów) – 6 zł/100 kg ECM. Przychody z innych źródeł uzyskiwały tylko gospodarstwa PL-53 (239 krów) i PL-20 (1564 krowy).

Tabela 5. Przychody w gospodarstwach EDF w latach 2006-2009 w zł na 100 kg ECM

Gospodarstwo	Rok	Przychody całkowite	Sprzedaż mleka	Sprzedaż zwierząt	Płatności bezpośrednie i saldo VAT	Pozostałe przychody
PL-77	2006	136,4	114,1	22,3	0,0	0,0
	2007	145,2	126,9	18,2	0,0	0,0
	2008	122,8	111,8	16,9	-5,9	0,0
	2009	140,4	108,3	28,9	3,2	0,0
PL-73	2006	106,5	99,3	7,1	0,0	0,0
	2007	140,7	118,6	22,0	0,0	0,0
	2008	92,7	82,8	11,8	-1,9	0,0
	2009	115,4	92,6	13,4	9,5	0,0
PL-53	2006	121,6	108,0	6,1	0,0	7,5
	2007	127,3	123,1	0,5	0,0	3,7
	2008	125,8	115,3	5,0	0,0	5,5
	2009	123,9	101,9	13,3	0,0	8,7
PL-32	2006	128,3	110,8	17,6	0,0	0,0
	2007	122,5	104,1	18,4	0,0	0,0
	2008	118,4	99,8	18,6	0,0	0,0
	2009	99,3	72,7	26,5	0,0	0,0
PL-20	2006	123,5	107,2	10,6	0,0	5,7
	2007	151,2	127,3	17,3	0,0	6,6
	2008	139,4	111,8	18,2	0,0	9,3
	2009	123,7	97,1	16,5	1,9	8,2

Źródło: jak w tabeli 1.

Najwyższy średni dochód rolniczy netto (nieuwzględniający kosztów alternatywnych) oraz dochód z tytułu zarządzania (uwzględniający koszty alternatywne) uzyskiwało gospodarstwo utrzymujące najmniejsze stado krów, odpowiednio: 57 i 24 zł/100 kg ECM (tab. 6.) W gospodarstwie tym oraz w gospodarstwie utrzymującym 52 krowy zaobserwowano gwałtowny wzrost dochodu rolniczego netto oraz dochodu z tytułu zarządzania w 2007 r. W pozostałych trzech gospodarstwach dochody systematycznie malały w każdym kolejnym roku. Ujemny przeciętny dochód rolniczy netto oraz dochód z tytułu zarządzania osiągnęło gospodarstwo największe pod względem wielkości stada krów.

Kalkulowany przez EDF pierwszy próg rentowności, jest ceną mleka konieczną do pokrycia całkowitych kosztów produkcji mleka, nieuwzględniających kosztów alternatywnych. Gospodarstwa PL-77 (18 krów) i PL-73 (52 krowy) nie osiągnęły pierwszego progu rentowności w żadnym badanym roku. Gospodarstwo największe osiągnęło pierwszy próg rentowności w latach 2007-2009. Drugi próg rentowności jest to cena mleka konieczna, aby pokryć całkowite koszty produkcji mleka (bez kosztów kwoty mlecznej). Dwa najmniejsze gospodarstwa również nie osiągnęły drugiego progu rentowności w żadnym badanym roku, a największe gospodarstwo osiągnęło ten poziom we wszystkich badanych latach.

Tabela 6. Dochód rolniczy, dochód z tytułu zarządzania oraz progi rentowności w gospodarstwach EDF w latach 2006-2009 w zł na 100 kg ECM

Gospo- darstwo	Rok	Dochód rolniczy netto	Dochód z tytułu zarządzania	Próg rentowności I	Próg rentowności II	Cena mleka
PL-77	2006	39,3	8,6	74,8	102,0	114,1
	2007	82,3	52,2	44,6	72,3	126,9
	2008	53,3	16,9	58,5	92,2	111,8
	2009	52,0	17,0	56,2	91,2	108,3
PL-73	2006	39,8	11,9	58,8	83,5	99,3
	2007	78,2	52,6	40,4	63,3	118,6
	2008	33,3	4,9	49,5	75,3	82,8
	2009	41,4	14,1	51,1	78,5	92,6
PL-53	2006	22,8	11,8	83,8	93,1	108,0
	2007	13,0	3,2	110,1	117,2	123,1
	2008	-2,3	-13,4	117,7	125,8	115,3
	2009	-5,5	-19,3	107,4	121,2	101,9
PL-32	2006	43,9	27,2	65,2	77,1	110,8
	2007	27,1	17,0	77,0	84,8	104,1
	2008	9,4	-0,9	90,5	98,5	99,8
	2009	-10,6	-18,1	83,3	90,8	72,7
PL-20	2006	1,9	-14,0	96,9	110,2	107,2
	2007	-12,4	-29,8	139,7	153,4	127,3
	2008	-49,4	-64,4	161,2	173,1	111,8
	2009	-41,4	-60,0	138,5	157,1	97,1

Źródło: jak w tabeli 1.

PODSUMOWANIE

Przedstawione badania, wykonane na podstawie danych z wybranych polskich gospodarstw należących do Europejskiego Stowarzyszenia Producentów Mleka, wskazują, że gospodarstwa mleczne w Polsce w zależności od wielkości stada krów były zróżnicowane pod względem ponoszonych kosztów produkcji mleka i osiągniętych dochodów.

Ceny mleka w badanych gospodarstwach były dość zróżnicowane. Załamanie się cen w latach 2008-2009 miało największy wpływ na poziom uzyskiwanych przychodów. W większości gospodarstw uzyskiwana cena mleka nie pozwoliła na pokrycie całkowitych kosztów produkcji mleka uwzględniających koszty alternatywne we wszystkich badanych latach.

Najkorzystniejszym poziomem kosztów produkcji mleka charakteryzowało się gospodarstwo utrzymujące 52 krowy. W gospodarstwie o największym stadzie krów zaobserwowano najwyższe koszty produkcji mleka w całym badanym okresie oraz koszty bezpośrednie na poziomie niemal dwukrotnie wyższym od pozostałych badanych gospodarstw.

Dochód rolniczy netto oraz dochód z tytułu zarządzania malał wraz ze wzrostem wielkości stada. Jednocześnie mniejsze gospodarstwa miały większy problem z osiągnięciem progów rentowności niż duże gospodarstwa.

LITERATURA

- Czarnota P. 2009: *Koszty produkcji mleka w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie bydła mlecznego*, „Roczniki Naukowe SERiA”, t. XI, z. 1, s. 72-78.
- EDF REPORT 2007: *European Dairy Farmers (EDF)*, Institutes of Farm Economics and Rural Studies, Federal Agricultural Research Centre (FAL), Braunschweig.
- EDF REPORT 2008: *European Dairy Farmers (EDF)*, Johann Heinrich von Thünen Institute. Federal Research Institute for Rural Areas, Forestry and Fisheries, Institute of Farm Economics, Braunschweig.
- EDF REPORT 2009: *European Dairy Farmers (EDF)*, Johann Heinrich von Thünen Institute. Federal Research Institute for Rural Areas, Forestry and Fisheries, Institute of Farm Economics, Braunschweig.
- EDF REPORT 2010: *European Dairy Farmers (EDF)*, Johann Heinrich von Thünen Institute. Federal Research Institute for Rural Areas, Forestry and Fisheries, Institute of Farm Economics, Braunschweig.
- Kołoszycz E., Mongiało Z., Świtłyk M. 2006: *Koszty produkcji mleka w Polsce w 2004 roku*, Wydawnictwo Akademii Rolniczej w Szczecinie, Szczecin.
- Rynek mleka w Polsce*, Agencja Rynku Rolnego, Biuro Analiz i Programowania, Warszawa 2009.
- Sass R. 2009: *Polskie gospodarstwa mleczne na tle państw członkowskich UE-15*, „Roczniki Nauk Rolniczych. Seria G”, t. 96, z. 3, s. 209-224.
- Wilczyński A. 2009: *Wyniki ekonomiczne gospodarstw produkujących mleko w latach 2006-2013 w różnych scenariuszach cenowych*, „Roczniki Nauk Rolniczych. Seria G”, t. 96, z. 1, s. 82-90.
- Wójcik A. 2010: *Koszty i dochodowość produkcji mleka w gospodarstwach krajów europejskich*, „Roczniki Nauk Rolniczych. Seria G”, t. 97, z. 1, s. 67-74.

Agata Wójcik

RESULTS OF SELECTED POLISH DAIRY FARMS IN 2006-2009

Summary

Costs, outputs and profitability of selected Polish farms specializing in milk production in 2006-2009 are analyzed in this paper. The analysis made by using European Dairy Farmers data. Research includes milk price, total costs of milk production, direct costs, labour related costs, land costs, buildings costs, quota costs, milk and animal returns, farm income and break-even-points.

Adres do korespondencji:

mgr Agata Wójcik

Katedra Zarządzania Przedsiębiorstwami

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

ul. Żołnierska 47

71-210 Szczecin

e-mail: agata.wojcik@zet.edu.pl